

**Prof. dr
Vojin Rakić**

Era života ili era smrti

Editovanje gena i mlaki Obama i Putin - Bioterrorizam // Uloga kupusa u srpskom zdravstvu // Slika Alana Kurdiya // Polemika sa Džonom Herisom // Nurture ili nature // Je li bilo Armagedona

Petak, 27. novembar

Tokom prepodneva sam ponovo razmišljao o jednom fenomenu koji me tišti u poslednje vreme. Prethodnih sedmica sam u svojim gostovanjima u medijima govorio više puta o tehnologiji "editovanja gena" kao nečemu što nas možda ubrzano vodi ka iskorenjenju retkih bolesti, genetskih bolesti i maligniteta, kao i produženju životnog veka čoveka na 110 do 120 godina. Istovremeno ISIS, mlaki Obama i Putin mogu, što zbog fanatizma, što zbog nesposobnosti, uništiti svet i onemogućiti da se ostvari ovaj vitalni napredak. Incidenti tipa obaranja ruskog aviona uvode svet u ozbiljnu opasnost. Čovek istovremeno ubrzano ide ka iskorenjenju najsmrtonosnijih bolesti i radikalnom produženju životnog veka, ali i ka samouništenju.

Po podne sam otišao na ručak sa grupom kolega na splav "Pingvin". U našem društvu bila je i jedna moja koleginica koju nisam video godinama. Ispričala nam je kako joj je sedmogodišnji sin Andrej mesec dana imao stomachne tegobe, ali zbog "normalne krvne slike za stomachni virus" nije poslat na dalja ispitivanja. Posle nekog vremena ipak je upućen na ehografiju abdomena i otkriven mu je "Non-hodžkinov limfom". Njen dečak nema "stomachni virus", već rak. Upućen je na hemoterapiju.

Subota, 28. novembar

Opet Centar za bioetičke studije biva involviran u moja razmišljanja i emotivna proživljavanja autodestruktivnih poriva ljudi i Andrejeve sudbine, i to ponudom koju dobijam mejlom te subote ujutro da CBS sarađuje sa Direktoratom Ujedinjenih nacija za kontraterorizam. Drugim rečima, dobijamo ponudu da damo svoj mali doprinos smanjenju rizika od terorističkih, prevashodno bioterorističkih, pokušaja uzrokovanja masovnih stradanja ljudi i u krajnjoj liniji postupaka koji mogu voditi uništenju života na ovoj planeti.

Zašto je Centar za bioetičke studije (CBS) postao toliko istaknuta institucija u inostranstvu da bivamo kontaktirani za ovako važne stvari? CBS sam osnovao ne tako davno, pre par godina. Bavi se bioetikom, odnosno moralnim dilemama koje se javljaju u biomedicini. Veoma brzi razvoj novih biotehnologija doveo je do toga da bioetika postane jedna od najznačajnijih naučnih disciplina današnjice. CBS je ubrzo posle osnivanja izrastao u to što je sada - naučna ustanova koja okuplja najpoznatije bioetičare

sveta. Oni su zvanično "Pridruženi članovi CBS-a", ali ne samo "na papiru", već u tome što sa njima radimo zajedno, pišući koautorske članke, polemizujući u naučnim časopisima, organizujući zajedno međunarodne konferencije. 2013. organizovali smo u Beogradu konferenciju sa Oksfordom, pre mesec dana sa možda najpoznatijim bioetičkim institutom na svetu: Hejstings centrom iz SAD. CBS je i sedište UNESCO Katedre za bioetiku za Srednju i Istočnu Evropu, kao i Kembridž radne grupa za bioetičku edukaciju. Nedavno me je UNESCO postavio za šefa UNESCO Katedre za bioetiku za Evropu. Sedište te katedre postao je CBS. CBS ima svoju marketinšku i svoju PR agenciju. Pritom njemu u velikom broju pristupaju mladi - uglavnom studenti filozofije i medicine. Ali ovo gomilanje uspeha zapaženo je pre svega na međunarodnom planu. U Srbiji je manje opaženo. Nagomilani uspesi možda manje otvaraju pitanje zašto smo postali istaknuta institucija na međunarodnom planu, a više pitanje zašto ne u toj meri i u našoj Srbiji. Konture odgovora još jednom se prikazuju sutradan, u nedelju.

Nedelja, 29. novembar

Vodim svoje čerke, Saru i Teu, na vakcinaciju protiv sezonskog gripa. Lekar internista me pita zašto umesto vakcinacije ne koristim rakiju i beli luk. Kažem mu da bi kao lekar to trebalo da zna. Odgovara mi kako se šalio. Nekoliko godina ranije me je lekar u domu zdravlja na Novom Beogradu ubeđivao da je vakcina protiv sezonskog gripa veoma opasna i kako nikako ne bih smeo da je primim (isključivi razlog moje posete domu zdravlja bio je da primim tu vakcinu). Usled mog neodustajanja zapao je u stanje neke čudne afektivne logoroje koja je prestala tek pošto sam zahtevao da mi odmah pruži zdravstvenu uslugu i ne oduzima mi vreme. Taj isti lekar je više godina pre tog događaja odbijao da mi izda uput za ortopeda (imao sam prelom patela na kolenu), govoreći kako se to leči oblogama kupusa. Ne pitavši ga da li slatkim ili kiselim kupusom, otišao sam na privatnu kliniku da mi se snimi koleno a zatim imobilise. Nenamensko korišćenje kupusa u Srbiji nije nepoznato. Posebno je pak loše ako se može naći i lekar koji je tome sklon.

U Srbiji ljudi plaćaju državi zdravstveno osiguranje, a masovno idu privatno kod lekara - ako ikako mogu to sebi da priušte. Imamo čudnu mešavinu dobrih i loših lekara. I jedni i drugi nose bele man-

tile. Pacijenti moraju sami da improvizuju. Improvizuju pacijenti, improvizuju i lekari. U takvim uslovima ima manje mesta za razmišljanja o "editovanju gena", terapiji zamene mitohondrija ili bilo čemu drugom što će lečiti do sada neizlečive bolesti.

Ponedeljak, 30. novembar

Ujutro, pre polaska na sednicu Naučnog veća Instituta društvenih nauka, uz kafu, dok ostali članovi moje porodice spavaju, čitam na internetu pomalo ohrabrujuće vesti: globalni aktivizam ljudi koji brinu zbog globalnog zagrevanja. Takvi skupovi me navode na pomisao da se ljudi ipak bore za opstanak svog roda (ljudskog), da u budućnosti ne žele da gledaju strašnu srceparajuću sliku Alana Kurdiya, dečaka koji se našao na plaži letovališta u Bodrumu u položaju u kome deca njegovih godina (3) često spavaju, na stomaku, blago uzdignute guze i sa rukama pored tela - ali mrtav. Ljudi koji se bore protiv globalnog zagrevanja bore se i protiv smrti. Slično tome, oni koji se bore za savremene tehnologije koje će lečiti do sada neizlečive bolesti i produžiti ljudima životni vek bore se protiv smrti. Oni vole život. Teroristi vole smrt. Pitam se, kao mnogo puta do sada, da li narodi ovog "regiona" dovoljno vole život. Krvavi obračuni građanskih ratova 20. veka navode na sumnju. Mržnja-mrženje-smrt: etimološka osobina ambivalentnog odnosa prema životu.

Utorak, 1. decembar

Dan prolazi toliko brzo u "administrativnim delatnostima" da nemam vremena za razmišljanja o bilo čemu. Tek po podne se dopisujem sa dvojicom kolega iz Mančestera i Kembridža u vezi sa našom međusobnom polemikom o kojoj diskutujemo da li da je objavimo u jednom zajedničkom međusobno polemičkom članku. Moja komunikacija sa Džonom Herisom uvek je inspirativna. Nedavno je otišao u penziju, svakako kao jedan od najuticajnijih bioetičara u poslednjih 50 godina (ako ne i najuticajniji), ali je zadržao ne samo energiju već i vrlo specifičnu ironičnu duhovitost i šarm. Komunikacija sa njim me uvek i inspiriše i oraspoloži. Smeh je važan.

Sreda, 2. decembar

Ustajem oko pet kako bih završio obaveze koje su mi ostale od prethodnog dana. Moram da pazim da ne probudim sina koji ima lak san. Čerke imaju skoro devet godina i imaju veoma čvrst san. Bliz-

nakinje su. Fizičke sličnosti postoje, ali karakterno su antipodi. Tea je analitična, filozofična (često misli u apstraktnim kategorijama) i introvertno je emotivna, dok je Sara umetnički tip, veoma sklon spontanosti nestrukturisanosti ekspresiji. Moje čerke su doprinele tome da uvidim jednu svoju zabludu: da nurture (odgoj) dominira nad nature (priroda) - Tea i Sara imale su istovetan odgoj, a toliko su različite.

Četvrtak, 3. decembar

CBS svakog četvrtka organizuje tribinu u okviru ciklusa "Četvrtkom u podne". Ovog četvrtka gostovao je akademik Vladeta Jerotić. Naziv njegovog predavanja bio je "Šta je čovek i šta je kriza". Dosta sam sa njim razgovarao. Kriza je globalna i opasna. Hladni rat je davao nekakvu sigurnost, pad i raspad SSSR-a naizgled sigurnost, ali multipolarni svet sa radikalnim elementima ne daje nikakvu sigurnost. Hantingtonova vizija "Sukoba kultura" kao da se pokazuje najopasnijom. A ona je sve više na sceni. Šta može smiriti ovo? Da li Kantova ideja o "Večnom miru" ipak može da se pretvori u ono sa čim se i sam Kant šaljivo igrao: mir ljudi položenih u grobove?

Armagedon se ipak nije dogodio, kažu. No, kako mi je prethodnog jutra ponovo poručio naš poznati fizičar Milan Ćirković (a o tome i pisao), da je došlo do Armagedona, ne bi bilo nikog da o njemu svedoči. Da li naši saradnici sa Oksforda, Person i Savulesku, ljudi sa kojima sam najviše polemisao, predlažu išta smisljeno kada se zalažu za zakonski obavezno moralno poboljšanje građana biomedicinskim sredstvima (oksitocin nazalni sprej, serotonin, vazopresin)? Sve sam skloniji uverenju da će se sve rešiti na "tradicionalnom planu": postojanju ili nepostojanju kritične mase ljudi koji imaju volju da opstanu. Bez takve mase svaka rečenica iz ovog dnevnika i svaka rečenica bilo gde ikada napisana ili izgovorena gubi se u melanholiji. Melanholija - naziv komete u istoimenom filmu Larsa fon Triira, komete koja uništava našu planetu. Za razliku od Fon Trirove vizije, prava opasnost nestanka ljudske civilizacije nije u prirodnoj katastrofi, već u antropogenoj šteti kojom sami sebi pretimo. Na kraju, ne znam ulazimo li u eru života ili u eru smrti. Niko ne zna, iako svako zna da čovek, kao i svaki drugi organizam, voli da preživi. Paradoks ljudske egzistencije.

Autor je naučni savetnik Instituta društvenih nauka, direktor Centra za bioetičke studije, šef UNESCO Katedre za bioetiku za Evropu

